

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2011. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

10. hét

Társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája

Társadalmi tőke és bizalom

Szántó Zoltán

Bevezetés

A bizalom a piachoz, hierarchiához és kapcsolathálózatokhoz is kapcsolódik

Gambetta: Ha korlátozottak a cselekvési lehetőségek, akkor a bizalom csökken

Luhmann: A bizalom az interakciós
rendszerek komplexitását csökkenti

Elster: Az önérdék és a normatív
elköteleződés (BIZALOM, hitelesség)
meghatározza az emberi cselekvést és
hozzájárul a társadalmi stabilitáshoz/kooperációhoz.

Akerlof: Az üzleti életben szükséges a bizalom, az íratlan garancia lehetősége

Lane: A bizalom csökkenti a tranzakciós költségeket

Fukuyama:

- Egy közösségben a kooperáció alapja a bizalom
- Ha csökken a bizalom, akkor a társulási készség is csökken
- Magas bizalomszintű országok: Japán, USA, Németország
- Bizalom hatása: növeli a beruházási hajlandóságot, gyorsítja az innovációt stb.

Sako: Távolságtartó szerződéses és elköteleződésen alapuló viszonyok összehasonlítása

- Bizalom típusai:
 - szerződéses bizalom: másik fél betartja az ígéreteit
 - hozzáértésbe vetett bizalom: egyik fél a vállalt feladatok kivitelezéséhez szükséges eszközökkel is rendelkezik
 - goodwill bizalom: nem specifikus kötelezettségek vannak egymással szemben
- Egyéb kategóriák:
 - D: szerződésmegkötés előtt
 - E: időtáv
 - F: írásos szerződés szerepe
 - G: tranzakciós függés

	Távolságtartó szerződéses viszony	Elköteleződésen alapuló viszony
Szerződéses bizalom	van	van
Hozzáértésbe vetett bizalom	van	van
Goodwill bizalom	nincs	van
Szerződés megkötése előtt	nem dolgozik	dolgozik
Írásos szerződés szerepe	nagyobb	kisebb
Időtáv	rövidebb	hosszabb
Tranzakciós függés	kisebb	nagyobb

A bizalomhiány ára: a maffia

Franchetti a maffia kialakulásának okairól:

- Politikai okok: az igazságszolgáltatás és a jogalkalmazás megbízható és hatékony rendszerének hiánya (az érintettek nem hittek sem a törvények igazságos voltában, sem az azok által biztosított védelemben)
- Gazdasági okok: a szerződések bizonytalansága a bizalmatlanság átítatja az egész társadalmi hierarchiát – a büntetések és a szankciók kiszámíthatatlansága elvezet
 - a szerződések bizonytalanságához,
 - a kereskedelem és az ipar stagnálásához,
 - az együttműködés kevésbé személyes formáival szembeni vonakodáshoz
- Társadalmi okok: A társadalmi mobilitás a valóságban és az emberek tudatában is nulla összegű játszmacént jelenik meg
 - A kedvezések rendszere uralkodik a törvényesség és az érdem felett
 - Az egyén ambíciója a felülvívőktől származó kedvezések elérésére korlátozódik illetve arra, hogy az ebből származó gyümölcsöket a magával egyívásúaktól kicsikarja
- A maffia sikeres társadalmi formáció, mert
 - Képes megvédeni magát a bizalomhiány következményeivel szemben
 - Képes a bizalomhiányt nyereséges üzletté változtatni a kizárólagosságra való törekvés által
 - Tevékenysége abban merül ki, hogy az adott területen a lehető legnagyobb számú erőforrás felett alakítsa ki monopóliumát

- A maffiózók vagy monopolisták vagy monopolisták kiszolgálói

A maffia tartóssága abban rejlik, hogy nem viseli el a versenyt és éppen olyan tevékenységbe kezd, amelyek maguk is könnyen monopolizálhatók (termőföld, szarvasmarha, ivóvízforrások, piacok, árverések, kikötők)

- Eredendően a maffia a helyi monopóliumok bizonytalan és rendszertelen koalíciója volt, egyetlen monopóliumként soha nem létezett

A maffia fennmaradását hosszú időn keresztül lehetővé tevő mechanizmusok – nem szándékos tényezők:

- ha az egyén nem akar a maffiával kapcsolatba kerülni, vagy meghúzza magát, vagy kivándorol – ez növeli a maradók között a jól alkalmazkodók és elégedettek arányát, a rendszer megerősítést nyer, a maffia hatalma növekszik (bár senki nem azért vándorol ki, hogy a maffia hatalmát növelje)
- a demokratikus állam, amely ugyan ellenségesen viszonyul a maffiához, de rá is szorul annak szavazókat mozgósító képességére

Az együttműködést motiváló mechanizmusok Williams szerint:

- A szankcióktól való félelem (kényszer)
- Az együttműködés előmozdítja a kölcsönös gazdasági érdekeket
- Kulturális, erkölcsi, vallási okból az érintettek úgy gondolják, hogy az együttműködés jó dolog függetlenül bármely büntetéstől vagy jutalomtól (érték)
- Rokoni vagy baráti kapcsolatok kötik őket egymáshoz (személyes kötődés, társadalmi tőke)

A maffia párhuzamosan mind a négy fenti mechanizmusra támaszkodik

Önmagukban a kényszer és a gazdasági érdek alkotta korlátok és lehetőségek a maffia közelében élő emberekből racionális alkalmazkodást váltanak ki és a maffiát fenntartó mechanizmusként működnek

Az erőszak és az együttműködés kiváltására alkalmas egyéb mechanizmusok közötti viszony típusai

1. Helyettesíthetőségi viszony

- az erőszak különböző értékeket helyettesít és különböző értékekkel helyettesíthető (nagyobb adag omerta (hallgatás) árán kisebb adag erőszakot kell alkalmazni)
- az érdekek amelyek ösztönzik az együttműködést, csökkentik az erőszakot
- a rokonok és barátok hajlamosabbak az együttműködésre, ennek következtében kevesebb erőszakra van szükség az ellenőrzés alatt tartásukhoz

2. Kölcsönös megerősítési viszony

- Nagyobb mennyiségű omerta csökkenti az erőszak alkalmazásával járó kockázatot, ugyanakkor minél biztosabban lehet számítani arra, hogy az erőszak alkalmazására sor fog kerülni, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a hallgatást mindenki szigorúan be fogja tartani, egészen odáig, hogy lehetetlen lesz megmondani, hogy az omertát meggyőződésből vagy félelemből tartják fenn
- A hálózaton belüli kölcsönös gazdasági érdekek ill. kielégítésük képessége az erőszak szélesebb körű alkalmazására készítet a védelem terén, ugyanakkor biztosítékként szolgál annak nemkívánatos következményeivel szemben

3. Ellentmondásos viszony

- Az erőszak túlzott használata bosszúhoz és az omerta megtöréséhez vezethet

Az együttműködés támogatásának alapja: a gazdasági érdekek kielégítése

- Hálózaton belül: a letartóztatás vagy harc közben bekövetkezett halál esetén tanúsított szolidaritás biztosíték az illegális tevékenységgel járó kockázat ellen
- Hálózaton kívül: a köztisztviselők korrumpálása, a választási támogatásért kért és kapott kedvezmények, a munkaügyi viták földbirtokosok és vállalkozók számára kedvező elbírálása; magánemberek racionális bankbetétes alkalmazkodása – informális bankrendszerek esetén

A maffiózók sajátos megoldása az üzleti csalás problémájára

- A maffiózó képes elrettenteni az eladót attól, hogy vevőjét becsapja
- A maffiózónak az eladó is részesedést ad – a védelem közjő, amelyből mindkét félnek előnye származik

- Ha több eladó van a piacon az eladó olyan szolgáltatásért is fizet a maffiózónak, aminek semmi köze a bizalomhoz: azért fizet mert a maffiózó segít elhárítani a versenytársakat
- Az eladó által a maffiózónak fizetett részesedés tükrözi mind a megbízhatónak tekinthetőség árát, mind annak árát, hogy éppen őt választották ki a többi potenciális eladó közül
- A maffiózó csupán korlátozott számú eladót választ ki és csak ezek számára biztosít garanciát a többiek rovására

A társadalmi tőke csökkenése

Robert D. Putnam: Egyedül tekézni:
Amerika csökkenő társadalmi tőkéje (1995)

A közélet minősége és a társadalmi intézmények teljesítménye – a civil szövetkezések normái és hálózataibefolyásolják az

- oktatás
- városi szegénység
- munkanélküliség
- bűnüldözés helyzetét.

Ezeken a területeken a pozitív kezdeményezések sikere valószínűbb a civil szempontból aktív közösségek körében

A civil szövetkezések hatással vannak a képviseleten alapuló kormányzatok működésére

- szavazásokon való részvétel
- az újságok példányszáma
- kórusok és futballklubok tagsága

Könnyebb az élet azokon a helyeken ahol nagyobb a társadalmi tőke mennyisége (hálózatok, normák és bizalom amelyek előmozdítják a kölcsönösen előnyös koordinációt és együttműködést).

Mi történt a civil szövetkezéssel az USA-ban?

- Országos választásokon való részvétel
- Részvétel tanácskozáson a város vagy iskola ügyeit illetően
- Dolgozik-e helyi szervezet bizottságában?
- Bizalom a washingtoni kormányban
- Egyházakhoz kötődő szervezetek
- Iskola jellegű szervezetek (szülői munkaközösség)
- Sport, szakmai egyesületek, irodalmi társaságok
- Szakszervezetek
- Cserkészek
- Vöröskereszt önkéntesei
- Tekeszövetségek számának csökkenése – a szólóban tekézők számának növekedése – elmaradnak a társadalmi interakciók

Ellentétes tendenciák:

- Az új, tömeges tagságú, „harmadlagos szervezetek” – nincs társadalmi beágyazódásuk (feminista szervezetek, környezetvédők, nyugdíjasok stb.)
- Nonprofit szolgáltató ügynökségek, OXFAM
- Támogató csoportok, önsegítő csoport (AA)

1967 és 1993 között negyedével esett vissza a szervezeti tagság – a társadalmi tőke erodálódik

- A szomszédsági kapcsolatok csökkennek
- A társadalmi bizalom és a szövetségi tagság közötti korreláció
- Amerikában magas a bizalom és a szövetkezés szintje
- Az utóbbi negyedszázad a társadalmi tőke drámai romlását okozta

A társadalmi tőke erodálódásának lehetséges okai:

- A nők munkába állása
- Mobilitás: az „átültetés” hipotézis
- Egyéb demográfiai átalakulások: az amerikai család átalakulása – kevesebb házasság, több válás, kevesebb gyerek
- A szabadidő technicizálódása – a szabadidő „privatizálódik” és „individualizálódik” (televízió)

Szeminárium

Bizalomhiány és csökkenő társadalmi tőke

Irodalom

1. D. Gambetta: *A maffia: a bizalomhiány ára* (in: GSZ, 191–206.)
2. R. D. Putnam: *Egyedül tekézni: Amerika csökkenő társadalmi tőkéje* (in: GSZ, 207–219.)

Kérdések

- Milyen történelmi és társadalmi okok vezethetnek az illegális biztonsggarantáló intézmények kialakulásához? (1. irodalom)
- Milyen indikátorai vannak a társadalmi tőkének Putnam szerint? (2. irodalom)
- Milyen tényezők vezetnek a társadalmi erőforrások meggyengüléséhez? (2. irodalom)